

Lakatos Júlia

9/11: Társadalmi kohézió és emlékezés

Kilenc évvel a Szeptember 11.-i tragédiát követően, Amerika, és benne New York, bár továbblépett nem felejt. Hamarosan megnyitja kapuit a World Trade Center korábbi helyén felépülő múzeum, ami emléket állít a közel 3000 áldozatnak és mindazoknak akik az életüket kockáztatták, hogy másokat megmentsenek. A túlélőkről, a családokról, a személyes történetekről éppúgy szól majd, mint a terrorizmus nemzeti és nemzetközi hatásairól. A múzeum a tragédiából kiindulva a gyűlöletkeltő ideológiák veszélyeit, és a tolerancia és elfogadás fontosságát kívánja bemutatni a látogatóknak. Elemzésünk a múzeum oktatási programjának kapcsán, a társadalmi kohéziót erősítő, a közös történelemértelmezést elősegítő lehetséges módszereket vizsgálja.

„Memorials are a way we make promises to the future about the past.”

„Emlékművekkel teszünk ígéreteket a múlttól a jövőnek” hirdeti a [múzeum honlapja](#). Az emlékközpont célja az emlékezésen túl az oktatás, hogy diákok és felnőttek egyaránt ismerjék és értsék a jelenséget. Ennek elősegítése érdekében a központ [oktatási segédanyagokat](#) készít, hogy az iskolákban tanítani lehessen a közelmúlt történelmét, hogy a diákok megismerjék mi történt Szeptember 11.-én, el tudják helyezni a támadásokat a történelemben és megértsék a 9/11-et követő világot. Magyarországon, ahol a középiskolai tananyagban jobb esetben eljutnak a diákok 1956-ig, legalább olyan furán hathat a közelmúlt azonnali feldolgozása és értelmezése, mint a tanárok és a múzeum együttgondolkodása arról, hogy hogyan is kellene tanítani ezt a tragédiát.

„Azzal, hogy bemutatjuk a terrorizmus hatásait az egyénekre és közösségeikre, reményeink szerint, a Nemzeti Szeptember 11 Emlékmúzeum megtestesítheti egy olyan világ ígéretét amiben lehetetlennek kell lennie, hogy emberek munkába induljanak egy reggel és a terrorizmus csapdájába keveredjenek. A múzeum megtanít mindnyájunkat arra, mit jelent embernek lenni, mit jelent, egy összetett, globális közösségben élni a 21. század elején. Reményeink szerint egy olyan hely lesz, ahol jobban megérthetjük önmagunkat és a világot amiben élünk...”

A múzeum tisztában van azzal, hogy a kiállítás bonyolult kérdéseket feszeget. Elismeri a történet befejezetlenségét és azt is, hogy sok még a bizonytalanság az események és értelmezésük körül. Bizonyos kérdések azonnal megválaszolhatóak állítja a honlap. (Mi történt, ki követte el?) Más kérdésekre több lehetséges válasz is létezik. (Miért tenne valaki ilyet?) Van ami azonban mélyebb gondolkodásra készíteti a látogatót (Mit jelent ez számomra?) A kiállítás arra ösztönzi a látogatókat, hogy gondolkozzanak el azon, hogyan viszonyuljanak olyan csoportokhoz amelyeknek a nézetei homlokegyenest ellentétesek övéikkel. Rávilágít arra, hogy a terrorizmus célja a félelemkeltés, a „mi” és „ők” ellentétek felerősítése, és elgondolkoztat arról, hogyan tudják demokratikus társadalmak megóvni az állampolgári szabadságjogokat a megnövekedett bizonytalansággal szemben, vagy, hogy hogyan lehet ellenállni a sztereotípiákban való gondolkodásnak.

Magyarországon szinte elképzelhetetlen olyan múzeum, vagy tanóra ami arra ösztönöz, hogy feltegyük magunknak a kérdést, „Hogyan érint engem a hazai történelem? Hogyan élték meg szüleim, nagyszüleim a történelmi eseményeket? Milyen típusú „másságokat” látok magam körül? Milyen az érzelmi viszonyulásom ezekhez? Miért? Mennyiben sztereotípiák, és mennyiben személyes tapasztalatok alapján alakult ki a véleményem?” Ráadásul a fiatalok számára legfeljebb kényszeres iskolai ünnepségekként jelenik meg a múlt. A családi érintettségén túl, talán egyedül a jobboldalon megjelenő radikális szervezetek nyújtanak kész, „könnyen emészthető” történelem értelmezést szimpatizánsainak.

Vajon hogyan lehetne mégis társadalmi párbeszédet kezdeményezni múltunkról, közelmúltunkról? Muszáj ez a megkülönböztetés, hiszen hogyan lehet értelmezni a rendszerváltást, ha még Trianon sérelmeit sem tudtuk feldolgozni, vagy adott esetben még mindig azon vitatkozunk, hogy Széchenyinek vagy Kossuthnak volt „igaza”? A közelmúltban Biszku Béla kijelentése nyomán újra fellángoló vita az 1956-os események értelmezéséről jól mutatja, mennyire gyerekcipőben jár múltunk

feldolgozása. Gyakorlatilag egyetlen fontos történelmi esemény körül sincs konszenzus Magyarországon. Ez ellehetetleníti az együtt ünneplés fontos politikaformáló szerepét.

Az Egyesült Államok mentalitásának egyik legfontosabb jellemzője, hogy folyamatosan újraértelmezi, aktualizálja saját történelmét. Ezzel szemben Magyarországon a történelemtudomány is társadalmunk becsontosodott politikai szembenállását tükrözi. Nem a társadalmi kohézió erősítését, hanem a politikai érvek alátámasztását, legitimációját szolgálja. Bizonyos szempontból ez logikus, hiszen a társadalmi kohézió hiánya történelmi hagyomány hazánkban. Magyarországon az összefogás kultúrája helyett, mindig is a széthúzás politikája érvényesült. Még nagy történelmi események során sem valósul meg széleskörű politikai, társadalmi összefogás. Az együttműködés hiánya azonban megújulásképtelenséghez, végső soron kiábrándultsághoz vezet ami megjelenik a társadalom minden szegmensében. Ennek következtében a történelem sem képes megújulni. Nem nyerhet más értelmezést, mint az országban uralkodó bal-jobb szembenállás.

Hogyan lehet ennek ellenére informatív, tájékoztató, egyben közös értékeinket erősítő módon tárgyalni, bemutatni és tanítani történelmünket? Rendkívül fontos a kutathatóság, az átláthatóság. A Közép-Európai Egyetemen működő OSA Archívum nagyban hozzájárul 1956-os, 1989-es események értelmezéséhez. Szükség van azonban szélesebb körű ismeretterjesztésre is, hiszen az interaktivitás, az első kézből, visszaemlékezésekből, naplókából, forráselemzésből szerzett információ, a történelem emberi oldalának bemutatása sokkal átfogóbb ismeretszerzést, ezáltal nagyobb fokú megértést tesz lehetővé.

Az 1999-ben létrehozott hazai [Holokauszt Emlékmúzeum](#) jó példa arra, hogy a múzeumpedagógia hogyan lehet kiegészítő eszköze az iskolai történelem oktatásnak, a társadalmi ismeretek átadásának, közös múltunk értelmezésének. [Oktatási anyagaikban](#), különböző (történelmi, irodalmi, filmes, judaisztikai)

megközelítéseken keresztül nyújt ismereteket a holokausztról tanárok és diákok számára. Konceptióját tekintve a 9/11 emlékközponthoz hasonlóan arra törekszik, hogy a látogató egyéniségként lássa az áldozatokat és túlélőket, nem személytelen tömegként, hogy ne maradjon közömbös az előítéletek és a kirekesztés okozta tragédia iránt. A múzeum foglalkozásain továbbá szó esik a zsidóság és a romák mai helyzetéről, illetve a rasszizmus és az antiszemitizmus problémájáról is. Tolerancia programjaiban pedig a múlt példáin keresztül történelmi analógiákat vizsgál, annak érdekében, hogy jobban értsük mai gondolkodásmódunkat, viselkedésünket.

A Szeptember 11.-e múzeum jelentősége, hogy kulturálisan alátámasztja, megerősíti az amerikai politika mindenkori kirekesztés ellenes, társadalmi kohéziót előtérbe helyező üzenetét, miszerint bármi történjék is az országgal, csak közösségileg, összefogással képesek túllépni rajta. Az Egyesült Államokban és hazánkban is harmóniában vannak a politikai kultúrát formáló intézmények a mindenkori politikával azzal a különbséggel, hogy az Egyesült Államokban maguk is a társadalmi kohézió erősítését szolgálják, míg Magyarországon a politikai csatározást tükrözik. A második Orbán kormány nemzeti együttműködést, vagy nemzeti centrumot hirdető programja ilyen szempontból újítás, hiszen Magyarországon nincs hagyománya a centrum pártoknak, rendre csekély támogatottságot szereztek. Érdekes tehát, hogy a 2/3-os felhatalmazást élvező kormány egy „középutas”, a baloldali szavazókat befogadó, ugyanakkor az MSZP-t elutasító retorikával kíván intézkedéseihez támogatást szerezni. Természetesen ahogyan korábban a Fidesz sem volt partner a Gyurcsány kormány reform intézkedéseiben, a legnagyobb ellenzéki párt sem fog „együttműködő” politikát folytatni. E tekintetben változatlan a hazai politikai kultúra.

Ugyan komoly ellentétek feszülnek a hazai társadalomban láthatóak bizonyos elmozdulások, mind a politikai kultúra, mind a közös történelemértelmezés terepén. Addig amíg nem értjük saját múltunkat, képtelenek leszünk együtt ünnepelni. Ha képesek vagyunk belebújni az áldozatok és elkövetők bőrébe félig már megértettük a történeteket. Ha elemezni tudjuk az ok-okozati összefüggéseket, ha értelmezni tudjuk

a történelmi eseményekhez kapcsolódó érzelmeinket, ha nem csak bal és jobboldali politika létezik, már meg is teremtettük a társadalmi kohézió kialakulásához szükséges első lépéseket. Ehhez azonban a tolerancia és elfogadás minimumára van szükség, ami nem egyszerű, de Szeptember 11.-e bizonyítja, hogy nem csak tanítható, tanulható is.